

https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/factsheet-european-commission-opinions-eu-membership-applications_en (дата звернення: 10.11.2022).

4. European Council meeting (23 and 24 June 2022). Conclusions. *European Council*
URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/57442/2022-06-2324-euco-conclusions-en.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).

УДК 341.1.

Братко І.В.

М'ЯКЕ ПРАВО ТА СТАНДАРТИ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

The article deals with the problems of soft law development and the place of standards in the system of international law. Attention is paid to the legal status of standards used in the regulation of international relations and international legal mechanisms. The features of an international standard as a source of soft law are determined. The main types of international standards are considered: technical standards and human rights standards.

Keywords: *soft law, soft law, international standard, international law, mechanism of international legal regulation.*

Починаючи з моменту створення Організація Об'єднаних Націй її діяльність була спрямована на пошук ефективних форм взаємодії між державними органами країн-членів та організаційними структурами ООН. Особливо це було важливо для ефективної роботи Генеральної Асамблеї ООН. Справжній пік нормотворчої діяльності Генеральної Асамблеї ООН, що проявлявся у прийнятті значної кількості рішень й резолюцій, прийшовся на 70 - ті рр. минулого сторіччя. Ці документи мали рекомендаційних характер, хоча й відображали консолідовану думку країн-членів. Особливо важливо, що така форма документального підтвердження позиції держав у вирішенні глобальних питань фіксувала згоду на прийняття міжнародних зобов'язань і одночасно слугувала підставою для започаткування та реалізації програм та проектів ООН. У цей же історичний період у західній доктрині формувалась концепція м'якого права (soft law), що відображало пошук альтернативних джерел міжнародного права, які б виходили за рамки традиційного переліку джерел міжнародного права, зазначеного у ст.38 Статуту Міжнародного Суду ООН.

Визначаючи місце документів міжнародних організацій у системі джерел міжнародного права, науковці звертають увагу на концепцію м'якого права, поява та розвиток якої нерозривно пов'язані з правотворчістю міжнародних організацій та міжнародно-правовими механізмами, що забезпечують дієвість норм міжнародного права.

Дискусії про визнання норм м'якого права у якості «повноправних» джерел міжнародного права, їх юридична сила та дієвість у міжнародно-

правовому регулюванню відносин не вщухають і сьогодні. Це питання вивчається багатьма як вітчизняними так і зарубіжними дослідниками, при цьому більшість дослідників визнають багатогранність м'якого права, що не обмежується рамками лише позитивного права. Незважаючи на існування різних точок зору на природу м'якого права та підстави їх застосування, норми м'якого права активно застосовуються, їх кількість зростає, і, безсумнівно, така тенденція буде зберігатися й надалі.

М'яке право являє собою досить складний об'єкт для вивчення. На нашу думку м'яке право це закономірне, об'єктивне явище, обумовлене динамікою розвитку міжнародних відносин, складністю та багатовекторністю правотворчої діяльності міжнародних організацій та посиленням їх ролі у врегулюванні міжнародних відносин.

Характерними рисами м'якого права є відсутність юридичної обов'язковості правових норм та, відповідно, зниження негативних наслідків, таких, приміром, як юридична відповідальність у випадку невиконання зобов'язань. У даному сенсі м'яке право стає гнучким інструментом врегулювання проблемних міжнародних відносин із значною кількістю невизначеностей. Документи, що містять норми м'якого права, не вимагають складної процедури прийняття та застосовуються у якості оперативного засобу регулювання міжнародних відносин. Необхідність правового регулювання нормами м'якого права виникає і тоді, коли його здійснення підготовлене ходом суспільного розвитку. При цьому немає однозначності щодо остаточної форми правового регулювання таких відносин або недоцільно впливати на відносини за допомогою конвенційного права. Норми м'якого права застосовується й у випадках, коли держави вже розуміють необхідність їх застосування, але не приймають остаточного, безповоротного рішення щодо їх застосування у якості міжнародних зобов'язань.

Отже, важливою ознакою джерел м'якого права є відсутність жорстких приписів та спрямованість на добровільне й добросовісне застосування норм м'якого права. Проте, при віднесенні актів міжнародних організацій до формальних джерел міжнародного права головним критерієм можна вважати юридичну силу цих документів, оскільки правило поведінки стає міжнародно-правою нормою лише у тому випадку, якщо держави нададуть згоду на їх юридичну обов'язковість. Норми м'якого права, які не мають безпосередньої зобов'язальної сили, набувають юридичну силу після їх прийняття державами-членами на підставі того, що міжнародні організації своїми рішеннями, прийнятими за згодою держав-членів, фіксують те, що правила поведінки визнаються юридично обов'язковими та діють для держав та міжнародних організацій у якості міжнародно-правової норми обов'язкового характеру.

На нашу думку, на відміну від традиційних норм міжнародного права, обов'язковість норм м'якого права потребує підтвердження, що відбувається різними способами, зокрема, при довготривалому застосуванні на практиці такі норми набувають звичаєвого характеру. У цьому випадку юридична обов'язковість відбувається поступово і це можна розглядати як позитивну рису норм м'якого права, оскільки доцільність застосування таких джерел

міжнародного права вимірюється практикою, залишається можливість їх вдосконалення у процесі застосування, а також можливість здійснювати моніторинг дієвості норм м'якого права у врегулюванні суспільних відносин та їх ефективності застосування.

За останні десятиліття міжнародні організації розробили та прийняли значну кількість міжнародних документів рекомендаційного характеру у різноманітних формах та нормативних документах, що складають основу м'якого права. Ці документи активно застосовуються у міжнародно-правовому регулюванні відносин та інкорпоровані у національні законодавства держав. Серед таких документів слід виділити стандарти, як окремий вид нормативно-правових документів рекомендаційного характеру.

Застосування стандартів як елементу міжнародно-правового регулювання відносин вказує на стійку тенденцію у роботі міжнародних організацій у напрямку створення загальних умов імплементації як міжнародних угод універсального характеру, так і окремих рішень міжнародних організацій. Український дослідник К.К. Сандровський підкреслював, що основною причиною появи таких актів є регулювання організаційно-технічних питань відповідно до особливостей діяльності міжнародних організацій. [4, С.55] При цьому такі технічні стандарти самі по собі стають універсальним правовим механізмом забезпечення виконання міждержавних зобов'язань.

Трактування узагальнюючого поняття «стандарт», яке нам надає Юридична енциклопедія, визначає стандарт як різновид документу, що встановлює для загального і багаторазового застосування правила поведінки, загальні принципи або характеристики, які стосуються діяльності чи результатів такої діяльності, з метою досягнення оптимального ступеня впорядкованості у певній галузі. [6, с. 614]

На національному рівні поняття стандарт розглядається як елемент системи правового регулювання сфери публічних відносин. Відповідно до Закону України «Про стандартизацію» стандарт це нормативний документ, заснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального і неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів, та спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері. [1]

Розробка міжнародних стандартів – прерогатива міжнародних організацій. Правотворчу діяльність міжнародних організацій у напрямку стандартизації умовно ми можемо розділити на дві базові складові:

- створення стандартів технічного характеру, спрямовану на впорядкування та уніфікацію діяльності в рамках окремих сфер відносин;
- впровадження стандартів поведінки, які встановлюють умови або вимоги щодо реалізації міжнародно-правових документів та норм-принципів міжнародного права.

У деяких випадках стандарти поєднують ці ознаки, як-то стандарти у сфері міжнародно-правового регулювання захисту навколишнього середовища, зняття торговельних бар'єрів у зовнішньоекономічній діяльності, стандарти у сфері міжнародних перевезень тощо. Дотримання стандартів, що приймаються в

рамках статутної діяльності Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО), Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), Міжнародної морської організації (ІМО) визначаються конвенційним механізмом їх прийняття та застосування. При цьому стандарти є компонентами такого міжнародно-правового механізму. У будь-якому випадку держави дотримуються міжнародних стандартів на підставі доцільності їх використання, відповідності їх державним інтересам та міжнародним зобов'язанням.

Міжнародні стандарти присутні у багатьох сферах правового регулювання. На нашу думку слід розрізняти наступні види стандартів у базових сферах міжнародного-правового регулювання відносин:

- організаційно-технічні стандарти, що застосовуються як регламенти для виконання вимог та забезпечення технічних характеристик об'єкту відносин;
- правові стандарти, що визначають юридичні підходи до врегулювання відносин між суб'єктами права або формуванні правового режиму.

На думку української дослідниці О.Київець слід розрізняти певні рівні генези правових стандартів та безпосередньо рівні стандартів. Стандарти можуть формуватись як всередині держави (національні стандарти), так і на рівні міждержавного спілкування – регіональному, або універсальному (міжнародні стандарти). При цьому існують різні вектори руху правових стандартів. Так, деякі стандарти на рівні національної правової системи стають міжнародними, і навпаки. [2, с. 405.]

Український юрист-міжнародник О.Тіунов вказував на те, що значна кількість міжнародних стандартів за рівнем своєї юридичної сили диспозитивні, що означає право держав при врегулювання відносин змінювати їх на основі міжнародної угоди, відмінити або вводити новий стандарт. [5, с.11]

Найбільш досліджувані форми міжнародно-правових стандартів можемо спостерігати у сфері захисту прав людини. Такі стандарти сприймаються міжнародною спільнотою як загальновизнані міжнародно-правові норми, що визначають статус людини та громадянина та містять перелік основоположних прав і свобод індивідуума, встановлюють обов'язок держав дотримуватися цих прав і свобод та регламентують можливості їх обмеження. Основними міжнародно-правовими документами, які встановлюють загальнолюдські стандарти прав і свобод та мають широкий спектр застосування, є наступні: Загальна декларація прав людини 1948 р., Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р., Європейській соціальний стандарт (1961), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р., Заключний акт Наради з питань безпеки та співробітництва в Європі 1975р., Підсумковий документ Віденської зустрічі представників держав-учасниць Наради з питань безпеки та співробітництва в Європі 1989 р., Заключний акт Копенгагенської наради з людського виміру НБСЄ 1990 р.

ООН проводить діяльність з встановлення міжнародних стандартів у сфері захисту прав і свобод людини на постійній основі. Характерним прикладом діяльності ООН у введенні міжнародних стандартів у національний правових простір можна вважати Резолюцію ГА ООН №41/120 «Встановлення

міжнародних стандартів у сфері прав людини» від 04.12.1966 р. Цією резолюцією були прийняті керівні принципи, які рекомендується враховувати при розробці документів з питань захисту прав людини та стандартизовані підходи, що відповідають нормам міжнародного права цієї сфери відносин. Серед вимог до національних нормативних документів зазначається, що документи повинні відображати людські цінності, бути реалістичними, передбачати чіткий механізм реалізації, а також спиратись на соціально-політичну підтримку у державі. [3]

Міжнародні стандарти не можна розглядати поза міжнародної правової системи, оскільки вони мають притаманні характерні ознаки міжнародних норм, що зближують їх з правовими нормами та визначають їх дієвість.

По перше, стандарти містять не просто правила поведінки, а критерії, що пред'являються до об'єктів правового регулювання, і які мають вирішальне значення для забезпечення механізму міжнародно-правового регулювання відносин.

По друге, міжнародні стандарти є елементом системного підходу до правового регулювання і це дозволяє проводити поступову уніфікацію та загальну стандартизацію на міждержавному рівні, що важливо для організаційно-технічного напрямку міждержавного співробітництва.

По третє, застосування державами стандарту має низку суттєвих переваг, до яких можемо віднести наступні:

- прийняття міжнародних стандартів у національне законодавство означає зацікавленість держави, застосовуючи стандарти у якості елементів міжнародно-правових механізмів врегулювання відносин;

- стандарти забезпечують рівність суб'єктів відносин та уніфіковані підходи до правового регулювання і така універсальність стандартів підвищує ефективність міжнародного співробітництва. Зокрема, за рахунок такого підходу на взаємовигідній основі встановлюють умови для розвитку ефективної кооперації в економічній сфері міжнародних відносин.

М'яке право об'єктивне явище сучасного міжнародного права, розвиток якого обумовлений динамікою міжнародних відносин, складністю та багатовекторністю правотворчої діяльності міжнародних організацій та посиленням ролі міжнародних організацій у врегулюванні міжнародних відносин.

М'яке право має умовну юридичну силу, яку треба доводити у кожному конкретному випадку їх застосування, при цьому норми м'якого необхідно розглядати як частину комплексного механізму забезпечення реалізації норм міжнародного права.

Міжнародне стандарти на сьогодні це дієвий елемент міжнародно-правового регулювання багатьох сфер міжнародних відносин. Міжнародні стандарти захисту прав людини завдяки зусиллям ООН впроваджуються у міжнародну правову систему та національні правничі системи, утворюючи спільну правову платформу захисту прав людини.

Переваги застосування міжнародних стандартів вказують на широку перспективу їх застосування як елементу механізму міжнародно-правового регулювання. Міжнародний стандарт, прийнятий у національне законодавство у

якості нормативно-правового документу сприяє розвитку нормативно-правового регулювання міжнародного співробітництва у багатьох сферах міжнародних відносин.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про стандартизацію» від 05.06.2014 №1315-VII. База даних «законодавство України»/ВР України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text> (дата звернення 12.11.2022).
2. Київцев О.В. У пошуках міжнародного права: переосмислюючи джерела / О.В. Київцев. – Кам'янець-Подільський: ПП «Видавництво «Оіюм», 2011. – 480 с.
3. Резолюція Генеральної Ассамблеї ООН 41/120 «Установление международных стандартов в области прав человека»
URL: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/496/28/IMG/NR049628.pdf?OpenElement> (дата звернення: 20.11.2022).
4. Сандровський К.К. Международное таможенное право. К: Товариство «Знання», КОО, 2009, 461с.
5. Тиунов О. Правовые стандарты как средство регулирования международных и внутригосударственных отношений / О.Тиунов // Право Украины. – 2013. - №2 .- С. 5-20
6. Юридична енциклопедія. Т. 5: П–С / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) Юридичні і політичні науки 671 та ін. – К.: Укр. енцикл., 2003. – С. 614.

УДК 341.23:339.73](477:061.1ЄС)

Шереметьєва О. Ю.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ В УКРАЇНІ

Ukraine's cooperation with the EU in the monetary and financial sphere is based on the Association Agreement between Ukraine and the EU of 2014, on the basic documents of the law of the European Union and other international treaties. In this work, the author examines Ukraine's cooperation with European monetary organizations and the legal basis on which it is carried out, which plays a very important role in European integration processes. And this applies not only to the sphere of financial services, including banking, but also to other spheres of life activities of Ukrainian society.

Keywords: legal regulation; European integration processes; monetary and financial sphere; financial services; EBRD and EIB.